

Birikim

AYLIK SOSYALİST KÜLTÜR DERGİSİ



- SEMA ASLAN
- HANİFE KARDELEN İŞİK
- BESİM GAN ZIRH
- RIZA TÜRME
- ÖZHAN YÜKSEL
- İSMET PARLAK
- YAĞIZ ALP TANGÜN
- TOYGAR SİNAN BAYKAN
- SERCAN ÇINAR
- EVREN DİNÇER
- OSMAN ŞİŞMAN
- MÜRAT TIRPAN
- HAMİT ERDEM
- JEAN JAURÉS
- HALÜK SUNAT
- ÖMER LAÇİNER



**Kahramanmaraş
Katliamının
40. Yılı**

İnsan hakları

**Rejim ve
toplumsal
travma**

**Dünya
ekonomisi**

Popülizm

Şehir

**Türkiye'de
sosyalizmin tarihi**



1 2 0 1 8 - 1 5 0 0 T L
G E Ç E N A Y I N B İ R İ K İ M İ

ISSN 1300-8358



9 771300 835005

212162 - 2018/12

ÖMER LAÇİNER -Modern- devlet ve demokrasi: Nereye?

356

Geçen ayın birikimi

- 3 ÖMER LAÇİNER
-Modern- devlet ve demokrasi:
Nereye?

Kahramanmaraş katliamının 40. yılı

- 7 SEMA ASLAN
Sana yalan, bana gerçek
- 9 HANİFE KARDELEN İŞİK
Maraş 78: Hafıza, gayrihafıza
- 13 BESİM CAN ZİRH
Maraş'ın uzun gölgesi:
Alevi diasporasının kurucu travması
olarak Maraş 1978
- 23 BİRİKİM
Ömer Laçiner'le "Maraş'tan Sonra..?"
broşürüne dair söyleşi

İnsan hakları

- 25 RIZA TÜRMEK
Türkiye bağlamında haklara
sahip olma hakkı

Rejim ve toplumsal travma

- 29 ÖZHAN YÜKSEL
"Bu ülkeden gitme..." eğilimi üzerine
İlksen Mavituna ve Gözde Kazaz ile
söyleşi: "Huzursuz... bıkkın...
umutsuz... mutsuz yurttaşlar"
- 37 İSMET PARLAK - YAĞIZ ALP TANGÜN
Siyasalin algılanmasında komplocu
ortak aklın işleyişi: "Muharrem İnce'nin
arkasından konuşan kişi"

Popülizm

- 49 TOYGAR SİNAN BAYKAN
Benjamin Moffitt ile popülizm
ve medya üzerine söyleşi:
"Siyasetin medyalaşmış doğası
popülistlerin çıkarlarına
katkıda bulunur"
- 54 SERCAN ÇINAR
"Halka ait olanın cinsiyeti":
Devrimci Yol'da sol, popülizm
ve erkeklik

Dünya ekonomisi

- 63 EVREN DİNÇER
ABD'nin "ticaret savaşları":
NAFTA'dan USMCA'ya ne değişti?

Şehir

- 73 OSMAN ŞİŞMAN
Anında görüntü:
Instagram hemşehriliği
- 81 MURAT TIRPAN
Bir kasaba nasıl temizlenir?

Türkiye'de sosyalizmin tarihi

- 91 HAMİT ERDEM
İfham gazetesi, Mustafa Suphi
ve Jean Jaurés
- 93 JEAN JAURÉS
Şerefli temâşâ

Kitap eleştirisi

- 95 HALÜK SUNAT
İnanç katına taşınıp kutsanmış
ideolojiler ve "Türk'e Tapmak"

Siyasalın algılanmasında komplocu ortak aklın işleyişi: “Muharrem İnce'nin arkasından konuşan kişi”

İSMET PARLAK - YAĞIZ ALP TANGÜN

Komple teorileri, modern siyasal hayatta iktidar ilişkilerini kurmak üzere bir şablon olarak kullanıldığından bu yana sadece statükonun iktidar stratejilerini kolaylıkla uygulayabileceği bir manivela olmamıştır. Komple teorileriyle akıl yürütmek, duygulanım kapasitesini icra etmek ya da harekete geçirmek esasen egemenin manipülatif amaçları doğrultusunda kullanılıyor olsa da, kendisini muhalif cephede konumlandıran siyasal aktörler tarafından da içselleştirildiği bir vakıadır. Bu anlamda Fransa'da devrim sonrası Terör Dönemi olarak anılan siyasal ortamın devrimci figürleri arasında ya da Rusya'da 1917 ertesinde diğer devrimci unsurları tasfiye eden Bolşevik yapı içerisinde (tıpkı Kemalist Devrim ertesinde olduğu gibi) yaşanan gelişmeler hatırlandığında, politika üretirken komple teorilerinin “anaakım akıl yürütme ve söylem biçimine dönüştüğü koşulların” sorgulanması gerektiği de açıktır.

Bu yazı, Türkiye'de toplumun politikaya dair öncelikli algılama ve ikna olma yatkinliklarından biri olarak komple teorilerine başvurmalarının artık toplumsalın genel karakteristiğini oluşturan bir vasat haline geldiği varsayımından hareket etmektedir. Komple teorileri, siyasal iktidarın bir tahayyülü olarak muhalif kesimlerin söylem pratiklerini ve sorulara cevap üretme tarzlarını şekillendirmede belli bir yatkinliğe sahip oldu-

ğunu göstermektedir. Bu bağlamda metin ile ulaşmak istenen, kriz anlarında sadece egemenin değil aynı zamanda muhalifler de dâhil olmak üzere komple teorileri kullanmaya dair toplumsal eğilimi 24 Haziran seçimleri gecesi ve sonrasında gelişen olaylar bağlamında kuşbakışı resmetmektir. Siyasalın bilgisini üretmeye dair böylesi bir toplumsal vasatın sosyolojik sınırlarını belirlemeye girişmek, kriz anlarında bilgi üretemeyen yapıdaki eksikliğin aslında topluma gömülü olduğu gerçeğini ortaya çıkartmaya yardımcı olacaktır.

Bilindiği üzere Muharrem İnce 24 Haziran Seçimleri'nde seçim günü en son 17:00'de YSK önünde açıklama yapıp, seçmeni sandıklara sahip çıkmaya ve olası hilelere karşı uyardıktan sonra 25 Haziran öğlen saatlerinde yaptığı basın toplantısına kadar ne ekranlarda görünmüş ne de herhangi bir açıklama yapmıştı. Bu uzun süren sessizlik halini, CHP Genel Başkan Yardımcısı Bülent Tezcan'ın 24 Haziran akşamı 22.30 sularında yaptığı “seçim ikinci tura kaldı” açıklaması¹ ile bir arada değerlendiren birçok komplesever yurtta-

1 Tezcan: “Birileri, erken davul zurna çalmaya başladı. Hiç kimse erken gelin güvey olmasın. Bir önceki basın toplantımızda da söyledik; cumhurbaşkanlığı seçimi ikinci tura kalmıştır, gözükten tablo budur. Bu süreç cumhurbaşkanlığı seçiminin ikinci tura kalacağını büyük olasılıkla gösteriyor. Bunu rakamlar böyle söylüyor.” <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-44648588>

şın akıl yürütme pratikleri bir anda sosyal medya başta olmak üzere toplumsal alanı hızla kuşatmıştı. İnce'nin seçim gecesi, gazeteci İsmail Küçükka-ya'ya gönderdiği "adam kazandı" mesajının² seçmen nezdinde yarattığı şaşkınlık, komplocu teyakkuzu bir adım daha öteye götürdü. Komplocu bir kavrayışla İnce'nin "kendisinin/eşinin kaçırıldığı, ailesi ile tehdit edildiği, açıklama yapamayacak kadar alkol aldığı" vb. bilgiler, son derece zengin bir malzeme sunmaktaydı. Misal *Ekşi Sözlük*'te açılan "muharrem ince'nin arkasında konuşan kişi" başlığı altında entry giren *onnumarabes-yildiz* adlı kullanıcı "istihbaratçı" ve "sarayın özel adamı" olan kişinin Muharrem İnce'nin açıklama yaparken hemen arkasında yer aldığını ve İnce'ye "ailesinin ellerinde olduğunu unutmaması" gerektiğini hatırlattığını, "asker polis ve ak milislerden oluşan 24 milyon kişinin, 3 tank ve binlerce tüfek ile eğer seçimi kazandığını söylerse muhalef avına çıkacağını" tembihlediğini ve bu nedenle İnce'nin seçimi "%59 ile kazandığı" halde bunu dile getiremediğini yazmıştır. *ghns* adlı kullanıcı da İnce'nin arkasında yer alan kişinin İnce'yi tehdit ettiğini "seçimi kaybedeceksin ona göre konuş yoksa reyiz aileni kaçırarak ve iç savaş çıkaracak" ifadelerini kullanmıştır. *kekliksimalicingenem* adlı kullanıcı ise "komplo teorileriyle işi olmadığını" belirtmekle birlikte "ama böyle şeyleri görünce işkilleniyor insan. Yok mu bir babayiğit dudak mudadak okuyan?" diye sorma gereğini hissetmiştir.

Twitter mecrasının da *Ekşi Sözlük*'ten aşağı kalır yanı yoktur. Örneğin Güventürk Görgülü'nün *twitter* hesabından İnce'ye yönelttiği bir dizi soru ile o geceyi sorgulamasına Burak Kıvrak adlı kullanıcı şu tweetlerle karşılık vermiştir:

ülke çok değişik bir seçim akşamı yaşadı, saat 23 ile gece yarısı 1 arasında pek çok şey flu, insanlar oylarla beklerken bir anda "adam kazandı" mesajıyla iş bitti. Muhalefet liderlerinin hepsi ortadan kayboldu. Dün akşam ne olduğunu 20 yıl sonra belgeselerde öğreniriz, çok fazla soru işareti var, neden balkon konuşması yapılacak dendi, sonra vazgeçildi ve neden tekrar gece 3'te balkon konuşması yapıldı, ama her ne olursa Muharrem İn-

ce'nin en son canlı yayına çıktığı saat 17.00'da oldu, dün her şey İnce'nin arkasındaki kişinin Muharrem İnce'ye verdiği bir bilgiyle başladı.

asebam adlı kullanıcı ise Burak Kıvrak'a "Ben resmen duyuyorum o cumlede sen konuşursan lafi geçiyor.. 56 kere dinledim ;)" tweeti ile yanıt vermekte, *okan* adlı kullanıcı "Kardeşim müthiş bir detay yakalamışsın açıklık getirilmeli kesinlikle bu işte birşey var tehtit ölüm para pul vsvs ama var var var!" sözleriyle katkıda bulunmaktadır.³ Twitter'da açılan #inceNerede başlıklı hashtag altında yer alan tweetlerin birçoğu da yine benzer komplocu kavrayışla paylaşımlarda bulunmaktadır:

Doğa Naz Duru: "Neden yenildi. Yenilgiyi neden kabul etti. 180 bin sandığın, 80 bini açıldığında; 'Adam kazandı' tweeti atırdı. O gece sırta kadem basan liderler sırta kadem bastı. 3 lider rehlin alındı; iç savaş ile tehdit edildiler bizler için. Nasıl davranmahydılar...?"

Hataylı ama künefe değil: "Biri bana 5 milyonluk miting yapıp nasıl 3 milyon oy aldığımızı anlatana kadar Muharrem İnce'nin toplantıda söylediği masala inanmamı beklemesin. Önce ödeyip diyip sonra sakın olun diyen CHP'ye sorum sizi kim yönetiyor."

Bu alıntılar 24 Haziran gecesine ait komplo üreten zihniyetin düşünme biçimini örneklemesi adına yeterlidir.⁴ Komplocu zihniyetin örneklerini teşkil eden bu tür paylaşımları kim(ler)in dolaşıma⁵ soktuğu belli olmasa da, bizim için anlamlı olan yanı şudur: Bahsi geçen komplocu kurgular, İnce'nin seçimleri en azından ikinci tura taşıya-

3 <https://twitter.com/kovaburcuerkegi/status/1011261329083166721>

4 Söz konusu iddialar üzerine İnce 2 Temmuz'da kendi *twitter* hesabından bir dizi tweet atarak "Arkadaşlar maalesef bildiğiniz şeyler var diye başlayan tweet'in kendi hesabından gönderilmediğini, buna dair ekran görüntüsünün "sah-te ve düzmece" olduğunu, "seçim sonuçlarını etkileyecek bir usulsüzlük tespit" edemediklerini, "seçim sonrasında üretilen komplo teorilerinin doğru olmadığını", hatta YSK önünde kulağına fısıldayarak konuşan kişinin "CHP'nin yıllardır YSK temsilciliğini yapan ve milletvekili adayı olan Mehmet Hadimi Yakupoğlu" olduğunu açıklamıştır.

5 Kadri Gürsel 3Ağustos 2018 tarihli köşe yazısında CHP'nin kesin kazanacağı sandıklarda uçan mürekkepli mühür dağıldığına dair atılan tweetin nasıl yayıldığına şu yazıyla dikkat çekmiştir: http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazi-si/1044543/24_Haziran_daki_ucan_murekkepli_muhur_palavrasini_en_cok_kim_yaydi.html

2 http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset/1008565/ince_sitem_etti_Kucukkaya_aninda_yanit_verdi_Gazeteci_dendir_mi_html



HÜSEYİN TÜRK

cak miktarda bir oyu rahatlıkla alabileceği, başarısız olduğu takdirde o kadar uzun bir süre sessiz kalmayacağı, üstelik bir usulsüzlük var ise buna kolay kolay cevaz vermeyeceği, fakat boyun eğiyor ise bunda da bir bit yeniği olduğu yönündeki akıl yürütme biçimlerini seçmen nezdinde makul, anlamlı ve olağan kılıcı niteliği haizdir. Kaldı ki tam olarak izahı yapılamayan, bilgi kirliliği ve buna bağlı olarak belirsizliğin hâkim olduğu bu vakianın komplocu kavrayış dolayımıyla izah edilme biçimi, CHP seçmeni olmayan pek çok yurttaş için de politik süreci değerlendirmenin adeta öncelikli bir metodu olmuştur. Üste-

lik İnce'nin bu türlü komplocu fikirlerin kesinlikle saçma olduğunu, bu iddiaların kesinlikle bir karşılığı olmadığını hatta bunları ortaya atanların "şizofren" olduğunu hem sosyal medya üzerinden hem de yaptığı basın açıklamasında belirtmiş⁶ olmasına rağmen, seçimlerde hile olduğu, hatta İnce'nin adaylığının dahi Erdoğan'ın seçimi kazanması için ayarlanmış olduğu yönündeki tevatürler, halk arasındaki komplocu zihniyetin sıradan bir parçasına dönüşmüştür.

6 Muharrem İnce'nin 25.06.2018 tarihinde seçim sonrası yaptığı konuşmadan, https://www.youtube.com/watch?v=_eREc8r7Eis

Görüldüğü ve anlaşılacağı üzere, gerçekte olmayı hakikat olarak kurgulayan komplocu zihniyet, bu sayede “kurucu ve sınır çizici bir söylem” inşa etmekte, komplo teorisiyle yapıldığı söylenen eylemler de söz konusu özneyi mağdur kılarak “intikamcı arzusunun meşrulaştırma” olanağı sunmaktadır. Burada gözden kaçırılmaması gereken husus, gerçekte var olmayanın söylemsel düzlemde ve dolayısıyla “bilinç düzeyinde olabilecek olanı” içeriyor olmasıdır. Bu anlamda komplo çözdüğü iddiasındaki özne,⁷ komplonun farkında olmayan milyonları aydınlatmak gibi bir misyon da üstlenmiş olmaktadır (Baştürk, 2014: 218). O zaman hangi gerçekliğin, kim tarafından üretildiği ve ne kadar tüketildiği sorunsal haline gelmektedir. Bu bakımdan komplo teorisinin konumu ve hangi komplo teorisine kimin, ne kadar inandığı ise sahip olunan simgesel sermayeyle yakından ilişkilidir. Öyleyse bazı komplo teorileri az tüketilir, bazıları çok. Bir tarafta her kriz anında dış güçlerin Türkiye üzerinde oyunlar oynadığına inanan ve “yedirmeyiz” diyenler (Türk, 2013) varken, diğer yanda buna inanmayan ama buna rağmen ‘başarısızlığın’ sorumluluğunu yine de komplocu akıl yürütmeye açıklamaya kalkışanlar bulunmaktadır. Her ikisi de politik söylem üretirken komplocu zihniyeti yöntem edinme konusunda ortaklaşmaktadır. Şüphesiz komplo teorileri popülist siyasal söylemin ve Türkiye siyasal hayatının demirbaş gerçeklerinden biri ve bu haliyle de dışlanamaz. Ancak komplo teorisini bir yöntem olarak kavrayıp, iktidar ilişkilerinde neye tekabül ettiğini sorgulamaksızın sosyolojik bir yaklaşım geliştirmek mümkün olamayacaktır.

KOMPLO TEORİSİ VE DOXA

Komplo teorisi her şeyden önce *şeylerin düzeyine dair verili bir kurgu* olarak değerlendirilebilir. İster yazılı ister sözlü biçimde ifade edilsin komplo teorileri iktidar ilişkilerine içkin şeylerin düzenini verili biçimde sunan söylem yapılarıdır. Dolayısıyla komplo teorisi, bilgi-iktidar iliş-

kisi yoluyla kurulan tahakküm ilişkisine de içkindir. O halde komplo teorileri sadece anlatı oluşturulan bir kurgudan ibaret değildir; aynı zamanda iktidarı düşleyen bir akıl yürütme pratiğine ve duygulanım kapasitesinin kullanımına da içkindir. Komplo teorileriyle düşünmenin varacağı nihai son ise en baştan bellidir. Moskovici (1996: 51) komplo teorisinin yine kendine dönen çıkışsızlığını şöyle ifade eder: “Komplo zihniyeti, hiç kimsenin inkâr edemeyeceği ve aksini kanıtlayamayacağı bu gerçeğe dayanır.” Barkun (2003: 3-4) ise, komplo inancı (*conspiracy belief*) ile ifade ettiği tasarımcı tahayyülü açıklarken başlıca üç çalışma ilkesinden söz etmektedir: Hiçbir şey rastlansal olamaz, hiçbir şey görüldüğü gibi değildir ve her şey birbiriyle bağlantılıdır. Yukarıdaki örnek alıntılar hatırlanacak olursa, türlü kumpaslar, hileler, oyunlar tezgâhlanıp senaryolar kurgulanırken komplo inancı gereği aslında pek çok husus sorgu dışına atılmaktadır. Çünkü komplo, pratik bir inanç silsilesi yarattığından maksat, gerçek olduğuma inanılan ve fakat kimsenin bilmediği ya da farkında olmadığı bu hakikati gerekçelendirmektedir.

Görüldüğü üzere komplo teorisine ilişkin akıl yürütme belli bir hattı takip etmek üzere eklettik biçimde kurgulanmaktan öte bir düşünme mesaisi gerektirmemektedir, zira sınırları belirleyen fikir sabittir. Bu noktada komplo teorileri ve *doxa*⁸ bağlantısını kurma adına, Göker’in (2011) altını çizdiği komplo teorilerinin “sabitfikir” vurgusu üzerinde durmak, siyasalın bilgisini üretirken analitik hattan uzaklaşarak belli bir eskatolojiye ulaşmayı sağlayan pratik yöntemler olduğunu hatırlatmaktadır. Göker’in üstünde durduğu olay bir yerel gazetede haberdir:⁹ Edirne’de tarlasında yaralı bir *akbaba* bulan köylünün, hayvanın ayağındaki demir halkada ülke ismi ve bir kod yazdığını fark etmesi sonrası akbabanın Tür-

7 “Kişi toplumun temel ve belirleyici değerlerinin yıkılmak üzere olduğunu düşündüğünde ideolojik ya da ideolojik olmayan komplolara inanmaya daha yatkın olduğunu gördük.” <https://teyit.org/arama-degisimden-korkanlar-komplo-teorilerine-inanmaya-daha-yatkın/>

8 Yunanca kanı, kanaat, görüş anlamını taşımaktadır. Platon’un bilginin gerçekliği tartışmasına bakıldığında *doxayı* konumlandığı yer, bilginin yani *epistemenin* zıddı olan inanç ve duygusal bilginin üst başlığı kanı/sanıdır. Doxa bilgidir, ancak yanılmanın mümkün olduğu, bu sebeple tartışılmayan, tartışılmadığı için de sanılardan öte bir yere varamayan bilgidir.

9 <http://www.hudutgazetesi.com/haber/1194/cipli-akbaba.html> (7.11.2018)

kiye'yi gözetlemek üzere İsrail tarafından casusluk amaçlı yollandığına ikna olmuştur. Şüphesiz, bir köylünün sembolik evreninden böyle bir tespitin hiç yoktan var olması mümkün değildir,¹⁰ komplo teorisi ile akıl yürütmek bir sosyal şebeke içine girmiş olmayı gerektirir ve bu yüzden toplumsaldır. Bu yakınlık kolektif hafızanın inşasına, toplumsalın kurgulanmasına içkindir. Dolayısıyla mantık çerçevesinde değerlendirilmesi beklenemez: "Sabitfikir olarak komplo teorisi kendisine abone olan kişilere bir pratik inançlar seti ve bu inançları gerekçelendirme amaçlı araçlar sağlar" (Göker, 2011: 67-68). Bir yurttaş bir kuştan nasıl düşman yaratacağına dair *devlet akli* ile ortak akıl yürütmekte, devlet gibi görebilmektedir. Güvenlik teyakkuzu devlet-yurttaş arasında güvenlik-kimlik-sadakat ilişkisi sayesinde bütün bir ilişkinin kurulmasına alan açarak, gerektiğinde inisiyatif kullanan bir yurttaşlık performansı ile icra edilmektedir. Burada önemli olan güvenlik teyakkuzunu icra etmeyi mümkün kılan *ortam* algısını yaratmaktır. 17-25 Aralık operasyonlarından, Erdoğan ve kızına yönelik suikast planı iddialarına, Menderes ve Özal'ın ölümlerinin kumpas olduğu ve bu nedenle "Erdoğan'ı yedirmeyeceğiz" arzusunun, dış güçlerin döviz ve faizle ülkeyi ekonomik savaşa sürüklediği sloganlarına, Gezi'nin ve 15 Temmuz'un dış güçlerin oyunu olduğundan, Baykal ve MHP'li bazı vekillere yönelik kaset komplosuna kadar sayısız pratik, toplumu güvenlik eksenli bir komplocu düşünme biçimi ile hemhal kılmış ve komplocu akıl yürütmeye müsait bir toplumsal şebeke ve ortam yaratmıştır. Böylesi bir toplumsal şebeke ve onun ürettiği sabitfikir, gündelik yaşamda ortaya çıkan beklenmedik her *türkü* vakiamın ya da beklentileri alt üst edici krizlerin her daim kötücül düşmanlar tarafından bilerek ve isteyerek bize yönlendirildiğine dair kavrayışı pekiştirmektedir. Komplocu düşünüşün beslendiği korkuyu, şüpheyi, güvensiz-

liği, güçsüzlük kaygısını bir kısır döngüde yeniden üreten söz konusu şebeke ve sabitfikir, Türkiye'de sağ geleneğe içkin "tehdit altında olma" ya da "dört bir yanımızın düşmanla çevrili olduğu" jeopolitikçi siyaset okumaları ve militarist zihniyete mahsus siyaset yapma biçimleriyle daha da pekişmiştir. Dolayısıyla ne zaman olumlu birtakım gelişmeler yaşanıyor ise mutlaka birilerinin dışarıdan (veya onların içerdeki uzantıları tarafından) bu iyi gidişe/sürece çomak sokulacağı beklentisi, doğası gereği ve hatta varlık sebebi kötücül olarak damgalanan düşmanlara havale edile gelmiştir. Siyasal kültürün bir parçasına dönüşen bu haletiruhiye, egemeni de muhalefeti de sarıp sarmalayan bir ağ gibi işlemektedir.

Güvenliğin tehdit altında olduğu miti, iktidar edimini meşru ve bu dolayısıyla istikrarlı kılmaktadır. Oysa güvenlik tehdidi savı, komplo teorisi formunun ontolojisine içkin *belirsizlik* durumundan başka bir şey içermemektedir. Tehdidin ne zaman meydana geleceğine dair sabit olan belirsizliktir. Bu sayede her daim hesaplanabilir olan üzerinden tanımlanan ve idealize edilen geometrik dokunuşlarla şekillendirilmiş, periyodik olarak budanmış, yabancı otlardan arındırılmış bu habitat, bir tasarım olarak hayata geçirilirken aslında toplum mühendisliği pratiğine katkı sağlanmaktadır (Bauman, 2012: 65-84; Scott, 2008: 152). Komplo teorisi de böyle bir tasarım hayalinin söylen pratiği olarak değerlendirilebilir. Komplo inancının tasarım gücü, ancak bu şekilde bir kapalı sistem içerisinde yaşadığına inanan öznelerin duygusu ve estetik kabulleriyle yeniden üretilebilir:

Sonuç, sadece geniş bir kötülük yelpazesinin yarılmasından sorumlu olmadığına inanılan bir alan hakkındaki kapalı bir fikir sistemidir, ancak izleyicileri tarafından kuşatılmış kanıtları üretilebilmeleri için izlerini de bu kadar akıllıca tutmaktadır. Sonuçta, teori yanlış olmaz, çünkü her tahrifat girişimi bir kötülük olarak reddedilir (Bar-kun, 2003: 7).

Komplo teorileri, birkaç yüz yıldır modern siyasal hayatın farklı periyodlarında, farklı amaçlarla ve farklı motivasyonlarla kullanılan bir politik demirbaş olarak hayal edilirken, onların top-

10 Ulusal güvenlik ve yurttaşlık ilişkisi bakımından bu teyakkuz hali şaşırtıcı değildir. Benzer bir olay yakın zamanda Ermenistan'da yaşanmıştır. Ülkenin Türkiye sınırındaki bir köyde köpekbalığı şeklindeki uçan balon gören köylüler, balonun casusluk amacıyla Türkiye tarafından gönderildiğini düşünmüştür: <https://www.bbc.com/turkce/amp/haberler-dunya-44277510> (7.11.2018)

lumsal ilişkilere ve siyasal iktidar ilişkilerinin nasıl kurulduğuna sıkı sıkıya bağlı oldukları kesinlikle unutulmamalıdır. Komplo teorileri bilmeye dair bir yöntemi ve ona içkin mekanizmanın işleyişini çalıştırırken, aynı zamanda bunların sosyolojik bir kazı alanına denk düştüğünü de göstermektedir. Bir şey bu kadar pratik geliyor ve öncelikli biçimde kullanılıyorsa ona olan yakınlık sayesinde ve zaten bu yüzden bunun ortodoksi olduğunun farkına varmak çetrefilli bir mücadeleyi gerektirir. Bu pratiğe ihtiyaç duyacak yakınlık olmasa siyasal gündemlerde kendine yer bulan komplo teorilerinde motifler güncellenmez, komplo teorileri siyasal iktidarı meydana getiren ilişkilerin bir okuması olarak tekrar tekrar yazılıp kurgulanmazdı:

Ancak eylemin faili, elindeki olasılıkları ve bunları tanımlayan kriterleri akılcı bir şekilde tartıp, bilinçli bir şekilde biçimlendiremez; var olan kriterleri daha çok *el yordamıyla* (yakınlığı, becerisi, alışkanlığı) bulur, algılar ve o an için dokunabildiği hissedebildiği somut kriterler çerçevesinde yolunu çizer (Mücen, 2016: 423).

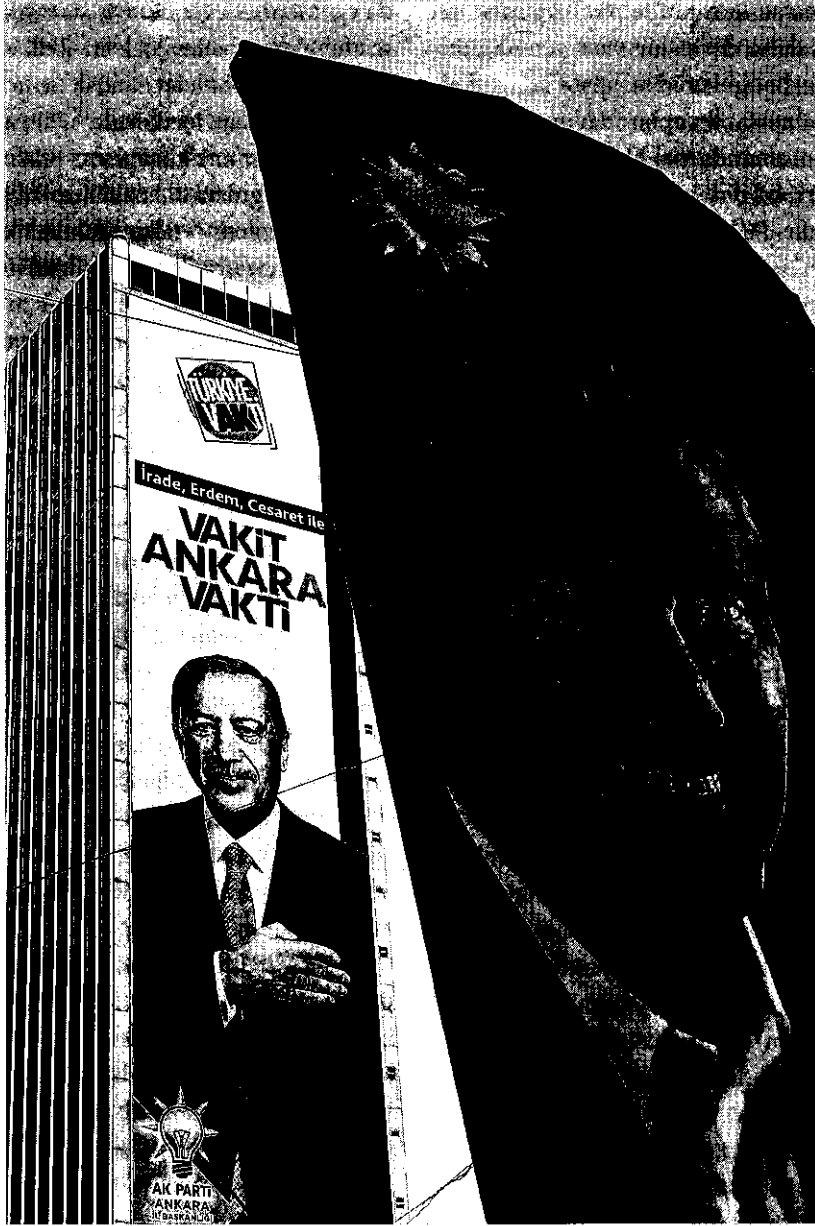
O halde komplo teorisi tasarlayan zihniyeti; ona ihtiyaç duyan, onu üreten ve onu tüketenlerin arasındaki yakınlıklar üzerinden okumak da olanaklıdır. Pierre Bourdieu'nün sosyolojisinde bu tutum ve yakınlığın eylem ile kurduğu ilişkiyi açıklayan *habitus*¹¹ kavramıdır (Bourdieu, 1990; 2015). Komplo teorisyenlerinin sorduğu ve Latince "kimin yararına" ya da "kimin çıkarına" anlamına gelen (Karaosmanoğlu, 2009: 104) *cui bono?* sosyal bir vakianın tüm karmaşık ilişkilerini, temaslarını, etkileşimlerini tek bir doğrusal arayışa indirgeyen meşhur sorudur. Sosyal bilim pratiğinin göz ardı edilerek, toplumsal ilişkilerin karmaşık organizasyonunu salt özneye indirgenmesi noktasında (Taylan, 2011), komplo teorilerinin aslında sosyolojisini yapmak üzere şöyle bir yak-

laşım ile ele alınması fayda sağlayacaktır: "Komplo teorilerini bir paradigma değil de araştırma konusu olarak ele aldığımızda, sorun bu teorilerin 'hakikat payına' sahip olup olmadıkları değil, kimin, niçin ve nasıl bu teorileri ürettiği şeklinde formüle edilebilmektedir" (Bozarlan, 2004: 24). Sorunun yönünü değiştirerek sormayı deneyelim: "Komplo teorisi kurgulamak kimin yararına?" Soru bu şekilde sorulduğunda komplo teorisinin üretimi ve tüketimini, Bourdieu'nün habitus kavramıyla tartışmak kolaylık sağlayacaktır: "Doxa, bir habitus ile o habitusun kendini akort ettiği alan arasında pratikle kurulan doğrudan bağlılık ilişkisidir; pratiğin hissinden taşan dünyayı, söze dökmeksizin verili biçimde almaktır" (Bourdieu, 1990: 68). Toplumsal ilişkilere içkin olan doxa ve ona bağlı yakınlıkların yönetilmesi de iktidar stratejisi dolayımında okunamaz mı? Tekrara düşmek pahasına yeniden soracak olursak, hangi verili durumun, nasıl idare edildiği kim(ler)in çıkarıdır?

Bu sorunun yatutunu aramak, Bourdieu'nün işaret ettiği gibi, dünya ve onun içindeki yerimizle ilgilidir. Yani doxa, bir şey hakkında henüz itiraz üretilmeden kabul edilen başlangıç noktasını adres gösterirken aslında toplumsal düzen içerisinde bu yakınlığı kullanan öznenin bulunduğu konumun tarifini önemsemektedir. Bourdieu, habitus ile böylesi başlangıç noktalarından hareket etme eğiliminin salt bireysel bir edim olmadığını, arkasında yoğun bir kolektif başarı bulunan "aşılama girişimleri"nin sonuçları olduğunu ortaya koymaktadır (Calhoun, 2016: 105). Habitus kişinin çevresiyle olan yani onun toplumsal düzende ki pozisyonuyla uyumunun sonucudur.

Bourdieu'nün sunduğu ilişkisel sosyolojide, *alan* kavramı da failin çok boyutlu konumlara yerleşmesini sağlayan mücadele ve çatışma uzamını tanımlamaktadır. Alanların kendine özgü işleyişleri vardır, din, siyaset, kültürel alanlarda tüm failer belli bir mücadele formu içinde hareket ederler. Bu oyuncuların oyuna dâhil olmalarına sebep olan şey, mücadele etmeye değer ortak kabuldür, yani doxa söz konusudur: "Alana içkin ve dillendirilmeyen bu ortak kabul doxadır. Doxa, alandaki güç ilişkilerinin görünmez hale gelmesinde ve

11 Kavramla kastedilen özetle şudur, "(...) kişinin ya da kişiler kümesinin geçmiş deneyimlerinin içinde bütünleştiği kalıcı yakınlıklar/elverişlilikler bütünü belirlir. Bourdieu'de, özellikle de bir sınıf ya da topluluğun habitus'u, düşünme ve eyleme konusunda kendiliğindenlik ve özgürlüğe sahip olduğuna ilişkin bir yanılsamadır; gerçekte bir özgürlük nesnel düzenliliklere uygun olarak vardır, çünkü bizzatihi habitus, o düzenlilikler tarafından nesnel biçimde tanımlanan koşullar dahilinde ve aracılığıyla yararılır" (Bourdieu, 2015: 234).



mevcut düzenin devam etmesinde doğrudan etkilidir” (Kaya, 2016: 402). 24 Haziran Seçimleri sonrasında gerek başkan adaylarının açıklamaları, gerek siyasi parti liderlerinin açıklamaları, gerekse gündemi meşgul eden sosyal medya tweetleri komplo teorisi söylemi etrafında örülen örnekler içermektedir. Bu söylemlere bakıldığında, sorunları kavrayarak takınılan yaklaşımların doxa ile hareket ettiği ve komplo teorilerinin de merkezde olduğu bir Türkiye tablosu ortaya çıktığı üzerinde durulacaktır.

CEVAPLARI ÜRETME TARZI VE 24 HAZİRAN SEÇİMLERİ

Öncelikli olarak tartışılması gereken mesele, siyasal iktidarın ve siyasalın tahayyülünden ne anlaşıldığı ve onun bilgisinin nasıl üretildiği kritiği olmalıdır. Kriz anlarında komplo teorilerinin daha da artması elbette statüko için mistifikasyon ve manipülasyon olanağı sunmaktadır. Bilginin komplo teorisi formunda üretilmesi, zaten bir iktidar stratejisi olarak icra edilmektedir. Ancak siyasal bilmeye dair bir yatınlık ve tahay-

yül alışkanlığı olarak komplo teorisi üretmek, siyasal algıda çok daha derin bir yara açmaktadır. Bu yatkınlığın herhangi bir ideolojiyle sınırlı kalmaksızın kullanılması, cevapları tayin etme tarzımızı üretme konusunda yol alacak tartışmaları yap(a)madığımızı, bilgiyi üret(e)mediğimizi önümüze koymaktadır. Dolayısıyla biz/onlar ayrımını yapmaktan kurtulamayan bir politik tahayyül, iktidarını ötekileştirme ve düşmanlık ilişkisini yeniden üretebildiği ölçüde var edebilir. Bu da egemen olan iktidar ilişkilerinin simgesel etkileşimi içinde kalan ortodoks akıl ile siyaset üretmek ve doxa'nın dışına çıkamamak demektir.

Ince örneğine tekrar döndüğümüzde söz konusu komplo, muhalefetin siyasal algılamaya dair zayıflığının içkinliğini göstermesi bakımından önemlidir. Daha doğrusu siyasal mücadelenin hasımlar¹² arasında değil, düşman aktörler arasında yaşanageldiğine dair kavrayış sadece egemen için değil muhalefet için de anlamlı diyebileceğimiz bir kavrama biçimine dönüşmüştür. Dolayısıyla egemeni, egemen olmanın ötesinde doğası itibariyle kötücül bir düşman olarak kavramak, her daim ondan gelebilecek kötülöklere dair komplocu kavrayışı canlı tutmaktadır. Bu durumda özünde egemenin akıl yürütme biçimi olan kompilonun muhalefete de sirayet ettiğini kavramak, komplo teorileri yoluyla siyasal iktidar ilişkilerinin nasıl kurulduğunu ve içselleştirildiğini gösteren ortak bir yatkınlıktır. Ancak egemen, bu yatkınlıkların yönetilmesinde elindeki araçlar ve yatırımlar sebebiyle muhalif pozisyondaki yapılardan daha öndedir. Karşı bilgi olarak komplo teorilerinin üretilmesi her ne kadar bazı muhalif kesimlerin kendi tabanında tüketicilerini bulsa

da egemenin değirmenine su taşımaktan öteye bir sonuç elde edemeyecektir. Zira egemen gibi düşünen bir muhalefet, ancak sınırlarını egemenin çizdiği bir alan içerisinde siyaset yapabilecektir. Siyaset üretimini komplocu çekirdekten büyüten akıl ve duygulanım, statükoya öykünen ayrımları içselleştirerek iktidar ilişkileri kurar. Dolayısıyla komplocu pratikle siyasal tanımlamak her daim belli bir simgesel sermayenin sınırları içinde hareket etmeyi beraberinde getirmektedir. İşte bu pratiğin Türkiye örneğinde müzminleşmiş iki sonucu bulunmaktadır, 1) seçmenler, seçimlerde neden başarısız olduğuna dair bir akıl yürütme ve bilgi üretme gücünden yoksun kılınmakta, 2) muhalefete düşen sorumluluk kendi üzerinden iktidar sahiplerinin üzerine atılmaktadır. Çünkü tüm varlık sebebi muhalefeti bastırmak ve iktidar pozisyonunu kaybetmemek olan AKP iktidarı, kutuplaştırıcı siyasal mücadelenin bir eseri olarak, Baştürk'ten hareketle söyleyecek olursak, "her gününü ve herkesi biz'e karşı kullanan" bir düşman özne olarak algılandığında yapılması gereken de basittir: "Onunla mücadele yaşamın bütününe kapsamalıdır". Zira düşman muazzam bir kötü niyet ve bir o kadar da güce sahip olduğundan, onunla mücadele de sınırsız olmalıdır (Baştürk, 2014: 219). Partilerin üst düzey yönetici ya da adaylarından ziyade komplocu yatkınlığın CHP tabanında, Ince destekçilerinde ya da kendisini AKP karşıtı olarak konumlandıranlarda karşılık bulması, siyasal hayal ederken kullanılan araçların güvenlik çemberi dışına çıkamadığını ve giderek kutuplaşan, çatışmaya hazır bir toplumsal profilin mevcudiyetini göstermektedir.

Manzara-i umumiyyeye bakacak olursak siyasal mücadelenin demokratik bir çekişmeden ziyade bir kesintisiz savaş eylemliliği üzerinden kavranıyor oluşu siyasal kültüre yerleştikçe, komplocu zihniyet de iktidardan muhalefete bütün aktörleri kapsamına dâhil edecektir. Unutulmamalıdır ki "başarılı olacağımız kesin, eğer bir başarısızlık var ise bu kesin diğerlerinin oyunu yüzündendir" türü bir düşünme biçiminin ya da Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı her krizin izah edilme biçimi olarak komploculuğun Türk sağ geleneğine ve egemene içkin olduğunu unutmamak gerekir. Ancak

12 Burada *hasım* tabirine Chantal Mouffe'un kullandığı bağlamda yer verilmiştir. Mouffe (2000: 12-16) *hasım* "dost düşmanlar" olarak değerlendirir. Çünkü "ortak bir simgesel alanı paylaşan", bu anlamda dost olan, ancak "bu ortak simgesel alanı farklı biçimde düzenlemek isteyen", bu nedenle de düşman olan kişilerdir. Dolayısıyla *hasım* imha edilmesi gereken öteki kategorisinde yer almaz, düşüncelerini ve onu ifade ediş biçimlerini savunma haklarını sorgulamadığımız aktörlerdir ki, bu sayede agonistik bir mücadele alanından söz etme olanağı yaratılmış olmaktadır. Bu bağlamda Mouffe *hasım* kategorisini "modern çoğulcu demokratik siyasetin özgünlüğünü düşünmenin anahtarı" olarak görür ve onun tabiriyle bu kategori "çekişmecici çoğulculuk olarak demokrasi anlayışının merkezinde" yer alır.

İnce örneğinde görüldüğü üzere komplocu düşünme ve sorumluluğu dışarıya atma pratiği, muhalefet için de bir sabitfikre dönüşmüştür. “AKP iktidarda kalmak için her türlü hileye başvuracaktır” sabitfikri, bir anlamda muhalefetin pratiklerini yönlendiren yatkınlık halini almıştır. Bu anlamda egemenin var olan statükoyu korumak ve yeniden üretmek için sarıldığı komplö teorileri, muhalefet için statükoya meydan okuma ve bu anlamda kendini güçsüz hissedenlere karşı bir tür direniş olanağı sunma imkânlarına dair tüm enerjisi komplo balonu içine üfleyerek tüketmektedir. Zira kötücul karakteriyle iktidar “her daim iktidarda kalacaktır, onu yıkmak mümkün değildir” kavrayışını besleyen İnce’ye dair üretilen komplolar, bir bakıma muhalefetin zayıflığını, hatta onun da ötesinde muhalif kesimin siyasal bilgisini ve cevaplarını üretmeye dair bilinç ve araçlardan yoksun olduğunu göstermektedir.

O halde Türkiye’de kriz yönetiminin söylem boyutundaki odak, siyasalın ele alınışına dair akıl yürütme pratiklerine kaydırılır ise mücadele ve müdahale pratikleri de geliştirilebilecektir: “Sadece cevapları üretmeyi değil cevapları üretme tarzını da keşfetmeyi, yani tartışma etkinliğini örgütlemenin, tartışmayı örgütlemenin, militan çalışmayı örgütlemenin yeni bir biçimini keşfetmeyi amaçlamalıyız” (Bourdieu, 2015: 73). Bu çalışmanın naçizane ortaya koyduğu panaroma, siyasalın hayal edilmesi ve ifade edilmesine dair söylem pratiklerinin ne kadar etkili olduğunu göstermektedir. Bir yurttaşın devletle bütünleşme pratiği bu algılama, akıl yürütme, ilişki kurma, ifade etme gibi gündelik hayatın ayrıntılarına sinmiş kendilik teknolojileri ile kurulmaktadır. Fakat bunun yarattığı tahakkümü keşfetmek ve ona dair nasıl bir mesafe alınacağını gündeme getirmek, özgür bir özne olmak için gerekli olan kendilik kaygısını duyarak başlayabilir. Bugün bu kaygıyı hissederken algılamaya başlamak bilgi-iktidar ilişkisinin en etkin kullanıldığı medya mecralarındaki bilgi dolaşımını sorgulamayı gerektirmektedir. Ve daha da önemlisi bu çaba siyasal iktidar tahayyülümüzü, siyasal rasyonelleştirme pratiklerimizi devlet aklından sıyrarak bir pozisyona da işaret etmektedir. Ancak böyle bir pozisyonun mev-

cut olduğu fark edilebilirse, Bourdieu’nün bahsettiği cevapları üretme tarzını keşfeden bir özne olunabilir. Komplo teorisi özelinde siyasal iktidarı şeytani motiflerle, mekanist ve Descartesçi ilişkiler kurarak hayal etmek, üretmek ve uygulamak her daim özne-nesne arasındaki tahakküm ilişkisini yeniden üretecektir. Dolayısıyla bu akıl yürütme pratiği, devlet aklı ve onun nedensellik kapana sıkışmaya sebep olacak ve özgürleşme imkânı sunan bilgi-iktidar ilişkisinin üretimine engel olacaktır.

KUYUDAN TAŞ ÇIKARTMAK

Komplocu kavrayışın siyasal ya da toplumsal meseleleri gerçek bağlamından kopartıp, arka planda yer aldığı ileri sürülen türlü gizli ve tehlikeli planlar sonucu farklı bir mecrada şekillendiği iddiasına dayalı kurgusu, belki de en fazla zararı siyasal mücadeleyi siyasal alan dışına taşıması noktasında vermektedir. Bu husus tam da Bora’nın (1996: 42) belirttiği üzere, siyasal mücadeleyi rakip aktörlerin fesatlık taşıyan tuzakları üzerinden kavramaya tekabül eder. O halde yapılması gereken, rakiplerin fesatça kurduğu tuzakları boşa çıkarmaktır. Böylesi bir zihniyet, siyasal alanı iki zıt kutup üzerinden ele almakta ve söz konusu kutuplaşmanın gereği olarak siyasal aktörler arasındaki her türlü müzakere olanağı baştan yok edilmektedir. Böylece siyasal alan hasımlar arası bir mücadele değil düşmanlar/güç odakları arasındaki bir savaşa dönüşmektedir. Adil olmayan böylesi bir siyasal alanda rasyonel düşünme yetilerinden yoksun kalan siyasal özneler ise, doğruluğu kendinden menkul kişisel/cemaatsel kurgular çerçevesinde birbirlerini karşılıklı olarak fesatlık etmekle ve tuzaklar kurmakta suçlayacaklardır. Aslında komplocu kavrayış, ağırlıklı olarak krizler karşısında çözümsüz kalan ve “meşruiyetini yeniden üretmekte zorlanan” egemenin “ileri doğru kaçışını yansıtır” (Bora, 1996: 42). Fakat kutuplaşmış bir siyasal alanda sadece egemen olan ile tâbi olanlar arasında değil, muhalif yapıların kendi içindeki egemen olma mücadelesi de böylesi bir siyasal kültürden etkilenecektir. Bu anlamda “komplo, kendisine siyasal bir nitelik atfeden bir topluluğun temelde ihtiyaç duydu-

ğu biz-onlar ayrımını sürdürülebilir kılma amacına hizmet etmektedir” (Baştürk, 2014: 117). Dolayısıyla mağdur eden-edilen ikiliği var oldukça egemen-tâbi olan arasında da, muhalif yapıların kendi içinde de komplo teorileri üretilmeye devam edecektir. Kültürel, toplumsal ve politik yapılar da söz konusu kutuplaştırıcı ikilikler bir anlamda komplocu zihniyete kuluçka görevini yerine getirmektedir. Çünkü komplo, biz-öteki dikotomisini, “hiçbir biçimde uzlaştırılmaz ve bir araya getirilemez olan şeyler üzerinden kurmakla; ayrımı süreklileştirir ve dahası, bu ayrımı bir tehdit algısı üzerinden inşa ederek ‘biz’ içerisindeki kitleyi rahatlıkla mobilize edebilir” (Baştürk, 2014: 117). Diğer bir deyişle komplocu zihniyet egemen için olduğu kadar muhalif aktörler için de vazgeçilmez niteliği haizdir. Çünkü bu sayede siyasal meseleler, krizler hem daha çok ilgi çekmekte hem de çetrefilli ilişkileri basitleştirerek sıradan bireylerin akıl yürütebileceği bir düzeye indirilmiş olmaktadır. Ancak bu indirgemeci tutum sebebiyle siyasal olanın karmaşık yapısı kavranamamaktadır ve bu sebeple siyasal söylemin ve bilginin üretilmesinde yüzeysellik devam etmektedir. Yıldırım’ın da (2017) işaret ettiği üzere bu basitleştirilmiş zihinset praukler hangi bilginin ne derece doğruluk payı taşıdığını belirsizleştirmekte, fakat böylesi belirsizlik hallerinde ise tezat oluşturacak biçimde “söylediğinden, anlatıldığından, savunduğundan, iddia ettiğinden emin olan bir kesim” karşımıza çıkmaktadır. En zorlu siyasal sorunları bile basitleştirerek izah etmenin beraberinde getirdiği “kolaycılık” (Korkut, 2008), komplo teorisi ile henihal olan aktörlerin işlerine geleni istedikleri miktarda ve istedikleri mecrada öne çıkartıp, geri kalanını ise görmezden gelme, değersizleştirme veya talileştirme yoluna başvurma hususunda da ellerine bir güç sunmaktadır. Siyasal aktörlerin içinde buldukları gerçeklik karşısında özeleşdri imkânını tüketen bu durum, sorumluluğun da her şartta somut olarak tespit edilemeyen kötücül düşmanlara havale edilmesini beraberinde getirmektedir. Adeta bir tür günah keçisi yaratma mekanizması ile paralel biçimde işleyen komplocu kavrayış, sorumluluktan kurtulmanın en az zahmedi yolu ola-

rak görünmektedir. Hele ki ortada bir başarısızlık hali mevcut ise komplocu kavrayış söz konusu başarısızlığı ortaya çıkartan çok sayıda olguyu tek bir değişken ile irtibatlandırmaktadır. Dolayısıyla cumhurbaşkanı adayının neden bu kadar geç açıklandığı, partinin oy oranının İnce’nin aldığı oyun gerisinde nasıl kalabildiği, yeterince mali kaynak yaratılıp yaratılmadığı, binlerce sandıkta parti görevlisinin neden bulunmadığı, izlenen kampanya ve sloganlarda nasıl hata yapıldığı ve en önemlisi o gece sonuçların teyit edilmesini sağlayacak veri ağının sağlıklı çalışmaması vb. pek çok soru, sorgu alanı dışına atılmaktadır. Bu durum bir yandan komplocu kavrayışların özünde “korku” (Korkut, 2008) duygulanımının yer tutmasıyla ilgili iken, diğer yandan da komplocu kavrayışın yarattığı kutuplaşmış halin, biz ve ötekilik ile bu zıtlığa tekabül eden bütün varoluşların “değiştirilebilirliğine ve toplumsal-beşeri ilişki içinde etkilenebilirliğine kavramsal olarak kapalı oluşudur” (Bora, 1996).

Korku hali inançta zayıflama, ekonomik kriz, siyasal istikrarsızlık, düşmanların devlet ve vatana yönelik tuzakları, siyasal rakiplerin oyunları vb. ile ilişkilendirilmiş olabilir. Fakat korku ve korkuya bağlı üretilen gelecek kurgusu hemen her türlü meselenin izahında komplo teorilerine başvuruyu bir tür zaruret haline getirmektedir. Çünkü korku beraberinde bir bilinmezlik ve müphemlik perdesi barındırır. Belirsizlik ve nedenini izah edemediğimiz her türlü kriz karşısında özneler için komploe kavrayış bir tür “sığınak” gibidir. İnce’nin kesin ikinci tura kalacağı yönlendirmesi ve seçimde bu yönde ortaya çıkan inancın, Erdoğan’ın yıllar sonra ilk kez sarılacağı beklentisinin ve yaşanan sayısız kriz nedeniyle yurttaşların bu kez AKP iktidarını ve liderliğini sorgulayarak oy vermeyeceği öngörüsünün seçim gecesi sonuçlar açıklandığında bütünüyle çöküşü, bir tür o anın gerçekliğini kavrayamama travması yaşatmıştır. Korku ile birlikte barınan “siyasetin verili güçler arası bir oyun” olarak kavranıyor oluşu da, komploya maruz kaldığını düşünene aktörlere bir misyon yüklemektedir: Her ne pahasına olursa olsun diğer tarafın “fesat tertibini bozmak” (Bora, 1996).

Komplocu kavrayışta genelde “kurbanın bedeni ortadadır”, (Yıldırım, 2015) yaşadığı mağduriyet de somuttur. Önemli olan o komployu düzenleyen aktörün/aktörlerin bilinmezliğidir. Fakat atipik olan ise kimi zaman mağduriyet olarak yorumlanamayacak vakıaların da komplocu bir kavrayışa dâhil edilmesidir. Seçim sonuçları açıklandığında kaybeden parti/aday, mağdur değil seçimin kaybeden tarafıdır. Ancak zaferin kaçınılmaz olarak yorumlandığı ve hiçbir şartta aksinin mümkün olamayacağı kabulü, yenilgiden kendi payına ders çıkarmak ya da sorunların kaynağına yönelmek yerine bu yenilginin ancak düşmanın kurduğu fesat ya da tuzak ile açıklanıyor olmasıdır. Öte yandan düşmanın komplo-ları ile mağduriyet pozisyonuna ötelenmiş olduğuna hükmetmek, “daha fazla iktidar arzusu” yaratmaktadır. Bilhassa bir güç olarak iktidar kolay kolay elde edilemeyecek bir arzuya dönüştüğünde ise “en güçlü anında dahi kendisini iktidar sahibi olarak görememe” ya da iktidara sahip olacak iken türlü hilcelerle kendisinden çaldığı yönünde bir komplocu duygulanıma kapı aralanır ki, bu da intikamcı arzuları beslemektedir (Baştürk, 2014: 222). “Bir zamanlar ona ait olanın yeniden verilmesi” (Baştürk, 2014: 225) olarak ifade edilen bu arzu İnce örneği üzerinden bakıldığında CHP ya da Kemalist hegemonya sahipleri ile AKP iktidarı arasında var olan bir mücadeleyi görmeyi de gerekli kılar. Şöyle ki, yeni ulus-devleti ve rejimi kuran bir özne olarak CHP’nin uzun yıllar boyunca bu üstünlüğünü yitirmiş oluşu ve tek başına o gücü yeniden devşirememiş oluşu tam anlamıyla bir arzuya dönüşmüştür. Üstelik sadece iktidar pozisyonunu kaybetmesi değil, AKP hegemonyası ile birlikte kurucu değerlerin ve rejimin yitirilmekte olduğu kavrayışını da beraber düşündüğümüzde CHP’nin söz konusu komplocu kavrayışa yatkınlığı anlaşılır hale gelmektedir. Böylesi bir komplocu duygulanım hali hem geçmiş üzerinden üstünlük hissi üretilebilmesine hem de bugünün yurttaşlarına seslenerek kitlenin mobilize edilmesine de olanak yaratmaktadır. Diğer bir deyişle, AKP’nin dönüştürücü politikaları karşısında CHP kuruluş evresine dönerek yanıt vermeye çalıştıkça hem siyaset üretme-

me hem de iktidar ile esash bir mücadele olanağını yitirme tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır.

Sonuç olarak ciddi politik ve ekonomik krizlerin yaşandığı ve bunun beraberinde getirmesi muhtemel demokratik temsil krizi evresinde, seçimi kaybedişin komplocu bir kavrayışla yorumlanması, seçmen nezdinde karşılık bulamayan bir partinin neden daha fazla seçmeni mobilize edemediği sorusuna yönelmek yerine, basitçe meseleyi seçim hilesi ya da seçim sonuçlarının manipülasyonu ile izah etmeye çalışması, var olan başarısızlığın sorumluluğunu üzerinden atmaktan başka işe yaramamaktadır. Bu durum, insanlık tarihinde yaşanan beklenmedik felaketlerin (veba, kıtlık, deprem vb.) cadılarla, büyüyle, tanrının gazabını çeken sapkın kimliklerle izah edilmesini andırır. Bu durum geçmişten bugüne Türkiye siyasetinde var olan komplocu siyasal kültürün bir devamlılığı biçiminde okunabilir. Zira komplocu kavrayış, ağırlıklı biçimde Türkiye’de sağın siyaseti ve siyasal mücadeleyi kavrama biçimine olduğu kadar Kemalist siyaset yapma biçimine de (Altun ve Erensü, 2013) içkin bir gelenektir. Söz konusu geleneğin komplocu kavrayışı da kaçınılmaz biçimde mağdur/egemen ikiliği üzerine oturmaktadır. Bu bağlamda mağdur olan İnce ve seçmen kitlesinin, egemen olan AKP iktidarını kavrayış biçimi önemli bir etkidir. AKP iktidarının sürekliliğinin türlü seçim hileleriyle ya da İnce’nin kendisine veya ailesine yönelik muhtemel tehdit ve eylemler çerçevesinde baskılanmasıyla izahı, siyasetin bir müzakere alanı olarak değil güçler/güçlüler arası bir savaş olarak kavranmasına dayanmaktadır. Çünkü kutuplaşmış bir siyasal ortamda İnce’nin seçmen kitlesi açısından iktidar, özü itibarıyla ve sahip oldukları gücün beraberinde getirdiği nimetleri kaybetmeme arzusu nedeniyle kötüdür. Böylesi bir kavrayışın aynadaki aksisi ise, AKP ve seçmeni nezdinde CHP ve CHP’liler için geçerlidir. Bu anlamda komplocu gerçekte olup olmamasından ziyade, komplocu zihniyetin ürettiği hikâyelere ve kötücül bir doğaya sahip gizli güçlerle ilişki içinde olduğuna inanılan siyasal aktörlerin, böylesi bir oyunun içinde olmasının muhtemel olduğuna dair inanışların daha etkili olduğu da belirtilmelidir.

KAYNAKÇA

- Altun, M. ve Sinan Erensu (2014). "Mağdur-Muktedirden, Paralel Cadiya: Komplo Teorilerini ve Güncel Siyaseti Antropolojinin Koridorlarında Aramak", *Teorik Bakış*, sayı 5, s. 75-90.
- Barkun, M. (2003). *A Culture of Conspiracy*, University of California Press, Kaliforniya-Londra.
- Baştürk, E. (2014). "Mağduriyet ile İktidar Arzusu Arasında Türk Sağı: Komplocu Bir Söylemin Anatomisi", *Teorik Bakış*, sayı 5, s.117-150.
- Bauman, Z. (2012). *Yasa Koyucular ile Yorumcular*, (Çev: Kemal Atakay), Metis Yayınları, İstanbul.
- Bora, T. (1996). "Komplo Zihniyetinin Örnek Ülkesi Türkiye", *Birikim*, sayı 90, s.42-44.
- Bourdieu, P. (1990). *The Logic of Practice*, (Çev. Richard Nice), Stanford University Press, Standford.
- Bourdieu, P. (2015). *Pratik Nedenler*, (Çev. Hülya U. Tanrıöver), Hil Yayınları, İstanbul.
- Bozarlan, H. (2004). "Komplo Teorileri' Üzerine Tartışmalara Bir Katkı", *Birikim*, sayı 183, s. 19-24.
- Calhoun, C. (2016). "Bourdieu Sosyolojisinin Ana Hatları", (Çev. Güney Çeğin), *Ocak ve Zanaat*, G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, Ü. Tatlıcan (Der.), s.77-129, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Göker, E. (2011). "Komplo Teoriciliğinin Tuhaf Sabitfikiri", *Komplo Kullanma Kılavuzu*, Başak Ertür (Haz.), s. 60-70, Şarjah Sanat Vakfı, İstanbul.
- Kaya, A. (2016). "Pierre Bourdieu'nün Pratik Kuramının Kilidi: Alan Kavramı", *Ocak ve Zanaat*, G. Çeğin, E. Göker, A.Arlı, Ü. Tatlıcan (Der.), s. 397-419, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Karaosmanoğlu, K. (2009). "Bir Komplo Söyleminden Parçalar: Komplo Zihniyeti, Sıradan Faşizm ve New Age", *Kültür ve İletişim*, 12/1, s. 95-126.
- Korkut, R. (2018). "Çareyi Komplo Teorilerinde Ara(t)mak", *Birikim Güncel Yazılar*, <http://www.birikimdergisi.com/guncel-yazilar/684/careyi-komple-teorilerinde-ara-t-mak#.W-QU-bpMzaMo>, 08.10.2008 (Erişim Tarihi: 19.09.2018)
- Moscovici, S. (1996). "Yabancı Parmığı - Komplo Zihniyeti", *Birikim*, sayı 90, s. 45-59.
- Mouffe, C. (2000). *The Democratic Paradox*, Verso, Londra & New York.
- Mücen, B. "Sabitfikirlerle Yüzleşen Bilimsel Tutum", *Ocak ve Zanaat*, G. Çeğin, E. Göker, A.Arlı, Ü. Tatlıcan (Der.), s. 421-435, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Scott, J. (2008). *Devlet Gibi Görmek İnsanlık Durumunu Geliştirmeye Yönelik Projeler Nasıl Başarısız Oldu*, (Çev. Nil Erdoğan), Versus Kitap, İstanbul.
- Taylan, F. (2011). "'Çok Alametler Belirdi' Komplo Kavramı ve Komplocu Algı", *Komplo Kullanma Kılavuzu*, Başak Ertür (Haz.), s.7-16, Şarjah Sanat Vakfı, İstanbul.
- Türk, B. (2013). "Yedirmeyeceğiz...: Akp, Komplo Mantığı ve Siyasal Paranoya", *Birikim*, sayı 291-292, s. 49-54.
- Yıldırım, K. (2015). "Milli Eskatoloji: Komplo, Kavga ve Ölüm Gölgesinde Siyaset", *Birikim Güncel Yazılar*, <http://www.birikimdergisi.com/guncel-yazilar/1172/milli-eskatoloji-komple-kavga-ve-olum-golgesinde-siyaset#.W-QVMpMzaMo>, 12.02.2015, (Erişim Tarihi: 19.09.2018)
- Yıldırım, E. (2017). "Buralar Hep Komplo Teori", *Birikim Güncel Yazılar*, <http://www.birikimdergisi.com/guncel-yazilar/8386/buralar-hep-komple-teori#.W-QU0ZMzaMo>, 28.06.2017 (Erişim Tarihi: 19.09.2018)